

the accession to the ITR, as well as through the use of more complex bureaucratic customs procedures. In the short term – it will cause a decrease in the volume of Ukrainian foreign trade of agricultural products. Neutralization of this risk can be achieved through several activities:

- a) the diversification of markets due to growing markets in Africa and Asia;*
- b) improving of the investment climate;*
- c) the development of the domestic consumer market.*

The advantages of creating deep free-trade zone Ukraine-EU:

- 1) the increase of accessing of public to food of better quality, the stability of consumer food prices;*
- 2) the expand of accessing of Ukrainian products to the EU market, the increase of agricultural production;*
- 3) the reduction of the potential of unfair competition against the Ukrainian producers from the European ones;*
- 4) the increasing of investment attractiveness of Ukrainian agrarian sector, the possibility of development of long-term plans;*
- 5) the increasing of incomes by creating new jobs;*
- 6) the increasing of investments from European and international financial institutions, reducing the cost of credit resources;*
- 7) the increasing of the number of small and medium-sized businesses, including the ones in the agricultural sector.*

***Key words:** free trade, the EU, food market, risks, possibilities, consumer prices, competition, quality, safety, integration.*

УДК 338.436:001.891.3

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЇ В АПК

Н. В. Парубок, аспірант

Уманський національний університет садівництва

Досліджено основні підходи до трактування сутності терміну інтеграція, висвітлено теорії, що обґрунтовують її доцільність. Розглянуто види, типи, напрями і організаційно-економічні форми інтеграції, вивчено позитивні наслідки інтегрованого сектору аграрно-промислового виробництва.

***Ключові слова:** інтеграція, інтеграційні процеси, інтегровані структури, АПК.*

Особливістю сучасних умов розвитку ринкових відносин в аграрно-промисловому виробництві є розширення інтеграційних процесів, що в основі має посилення господарських функцій суб'єктів підприємництва. Вітчизняний та зарубіжний досвід доводить вищу адаптованість та ефективність в умовах ринку інтегрованих структур, що об'єднують в своєму складі всі ланки, від виробництва сільськогосподарської продукції до реалізації її споживачам. Це зумовлює об'єктивну необхідність розвитку інтеграції, визначає її позитивний вплив на ефективність реального сектору економіки, вирішення соціально-економічних проблем. Інтеграція в АПК створює реальні можливості для організації рівномірного завантаження переробних підприємств сировиною, маневрування

фінансовими і трудовими ресурсами, повного та рівномірного використання засобів виробництва, зниження трансакційних витрати, поліпшення якості управління, залучення додаткового капіталу.

Значний внесок у дослідження різноманітних аспектів інтеграції та розвитку інтеграційних процесів в аграрно-промисловому виробництві зробили вітчизняні та зарубіжні науковці: В.Г. Андрійчук, І.М. Зеліско, Є.А. Кобець, М.Ю. Коденська, О.В. Крисальний, М.Й. Малік, С.О. Никітченко, Ю.О. Нестерчук, О.А. Радіонова, П.Т. Саблук, А.Н. Стерлігова, В.В. Юрчишин. Проте багато аспектів цієї проблематики залишаються предметом дискусій і потребують подальшої розробки.

Методика досліджень. Методологічною та теоретичною основою дослідження послужили праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з питань розвитку інтеграції та формування ефективних інтегрованих структур. У процесі дослідження використовувалися монографічний метод та абстрактно-логічний підхід до вивчення теоретичних і практичних проблем розвитку інтеграційних процесів в АПК.

Результати досліджень. З метою стабілізації ринкового середовища і підвищення на цій основі результатів діяльності підприємств АПК відбувається процес їх зближення, пристосування, об'єднання, тобто процес інтеграції. Термін інтеграція (від латинського «integer» – цілий) в загальному означає об'єднання, взаємопроникнення (рис. 1). Він набув застосування в різних сферах науки. Так, в реальному секторі економіки інтеграція, як правило, передбачає об'єднання суб'єктів господарювання, поглиблення їх взаємодії, розвиток зв'язків між ними. Економічна інтеграція, набуваючи поширеного застосування останніми роками, проявляється як на рівні національного господарства, так і між суб'єктами підприємництва [2, С. 146]. Характер її прояву полягає в розширенні та поглибленні виробничо-технологічних зв'язків, спільному використанні ресурсів, об'єднанні капіталів тощо.

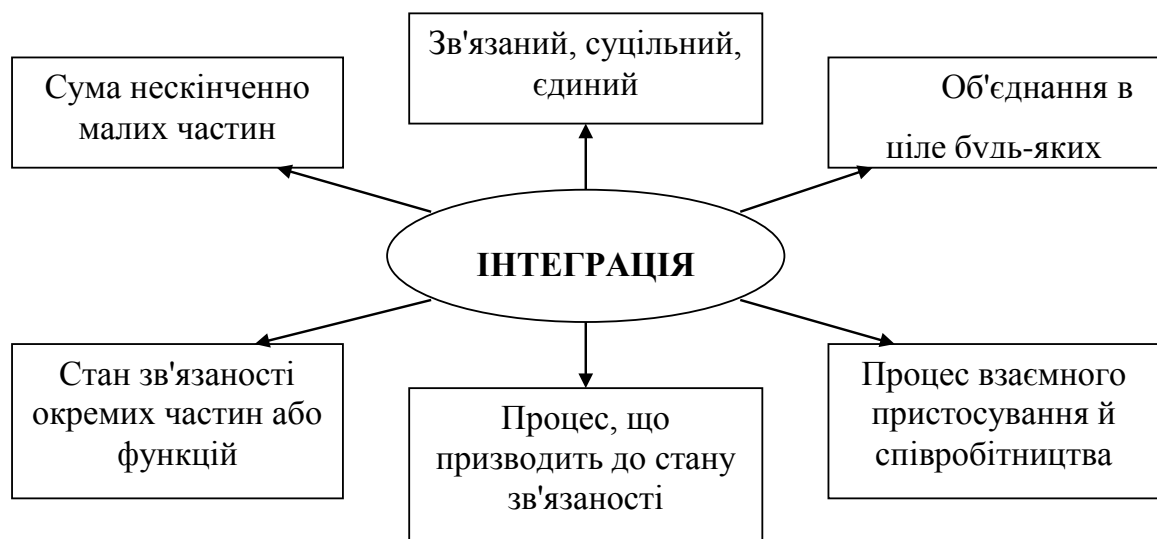

Рис. 1. Загальні характеристики терміну «інтеграція» (за А.М. Стерліговою) [1]

Об'єктивні інтеграційні процеси для вітчизняної економіки стають все більш актуальними. Нині в Україні реалізуються механізми інтеграції господарюючих суб'єктів на основі:

- участі в капіталі (холдингові компанії, фінансово-промислові групи, консорціуми);
- концентрації контролю за ресурсами та послугами – за допомогою кредитів, страхових і лізингових послуг;
- управлінських схем (передавання функцій виконавчих органів, довірчого управління акціями тощо).

Переформатування характеру відносин між учасниками інтеграції відбувається в результаті еволюційних перетворень і трансформацій економічних процесів, що призводить до заміни традиційних економічних механізмів новими, краще адаптованими до мінливих економічних реалій. Основними теоріями, що обґрунтовують доцільність інтеграції, є [3]:

1. Синергетична теорія (теорія підвищення доданої економічної вартості компанії) – нова структура, яка виникає при інтеграції бізнесу, може використовувати низку переваг, що утворилися внаслідок об'єднання ресурсів підприємств.

2. Теорія агентських відносин та агентських витрат – розглядаючи можливість створення інтегрованої структури, необхідно передбачити агентські витрати, що мінімізують негативні наслідки егоїстичних дій менеджерів щодо власного збагачення за рахунок акціонерів.

3. Теорія гордині характеризує інтеграцію як результат індивідуального рішення менеджменту підприємства, що вважає доцільним об'єднати свою діяльність з іншим підприємством, не завжди враховуючи об'єктивні фактори та реальну вартість підприємства-мети [4].

4. Теорія інтернаціоналізації – її основою є ідея щодо взаємодії суб'єктів підприємництва через механізм ринкових угод [5].

5. Ресурсорієнтована теорія – в її межах виділяють три основні підходи щодо обґрунтування інтеграції та диверсифікації: на основі структури ринків, на підґрунті внутрішньофірмового ринку капіталів; через раціональне використання ресурсів.

Виділяють види, напрями і організаційно-економічні форми інтеграції. Види інтеграції розрізняють за складом учасників інтеграційного процесу або метою інтегрування. Більшість вітчизняних та зарубіжних дослідників виділяють горизонтальний та вертикальний види інтеграції. Але інколи до вищеназваних додають ще один вид – змішану інтеграцію.

Горизонтальна інтеграція забезпечує процес організаційно-економічної взаємодії виробництв і підприємств певної сфери аграрно-промислового комплексу, що виробляє однорідні види продукції або виконує однакові операції з її виробництва. Її ще називають внутрігалузевою інтеграцією, адже вона поглиблює спеціалізацію окремих ланок єдиного технологічного ланцюга чи територіально інтегрованих процесів з метою поліпшення якості продукції, підвищення ефективності виробництва тощо [6].

Вертикальна інтеграція характеризується об'єднанням підприємств різних сфер аграрно-промислового виробництва, які взаємопов'язані у межах технологічного ланцюга виробництва кінцевого продукту. Вона ще носить назву міжгалузевої (агропромислової) інтеграції. Вертикальна інтеграція в адміністративно-територіальних межах сприяє чіткому виокремленню регіональних продуктових підкомплексів – відкритих організаційно-виробничих систем, що об'єднують сільськогосподарських товаровиробників, промислові підприємства, сервісні та торговельні організації.

Змішаний вид інтеграції проявляється як організаційно-економічне об'єднання в один господарський організм виробництв і підприємств різних галузей аграрно-промислового комплексу, які не мають техніко-технологічної залежності з виробництва і збуту відповідного товару [7].

Усі види інтеграції мають конкретні форми (типи) впровадження [8], рис. 2. При горизонтальній інтеграції У-типу відбувається об'єднання підприємств однієї галузі, які виробляють однакову продукцію або здійснюють одні й ті ж стадії виробництва. Горизонтальна інтеграція Х- або К-типу об'єднує підприємства з випуску взаємопов'язаних товарів, де Х-інтеграція – об'єднання взаємодоповнюючих за масштабами збуту підприємств або напрямів діяльності, К-інтеграція – приєднання підприємства або додаткового напрямку діяльності без зміни основного. Процес об'єднання підприємств різних галузей АПК без наявності виробничої спільності називають горизонтальною інтеграцією Н-типу (конгломератним злиттям). Профілююче виробництво у таких об'єднаннях має розпливчасті контури або зовсім зникає.

Рис. 2. Типи інтеграції та форми їх розвитку

Напрямок інтеграції визначається внутрішнім змістом інтеграційних процесів, їх предметною стороною. За напрямками вертикальна інтеграція класифікується таким чином [9]:

- виробнича (поєднує сільськогосподарські і переробні підприємства, що займаються вирощуванням продукції рослинництва та виробництвом продукції тваринництва, які в подальшому надходять на промислову переробку);
- маркетингова (передбачає збут виробленої продукції та постачання необхідних засобів виробництва);
- комплексна (поєднує обидва вказаних вище напрями).

Основними напрямками горизонтальної інтеграції є [10]:

- виробнича (передбачає співробітництво партнерів, розмежованих за внутрішнім галузевим технологічним поділом праці та ін.);
- фінансово – кредитна (акумулює вільні кошти учасників інтеграційного процесу та надає окремим із них кредитні послуги);
- освітньо–консультаційна (в її межах діють різноманітні об'єднання виробників, завданням яких є організація обміну досвідом роботи, освоєння

прогресивних технологій, форм організації та управління виробництвом, вивчення новітніх досягнень науки і стану продуктових ринків);

- соціальна (спрямована на задоволення соціальних потреб сільських виробників).

Організаційно–економічні форми інтеграції визначаються економіко–правовим статусом інтегрованої структури, а саме: повна, контрактна, акціонерна, кооперативна, партнерська, громадська. Повна – здійснюється на базі засобів виробництва, що належать одному власнику. Контрактна – це інтеграція юридичних осіб, основним інструментом якої виступає контракт. Акціонерне формування, яке здійснює інтеграційні функції, створюється на акціонерній основі. Кооперативна форма інтеграції базується на створенні кооперативів відповідного профілю: переробних, маркетингових і т. д. Партнерська – має основою усну домовленість або документальне оформлення. У громадській – переважають риси неформального громадського об'єднання.

В економічній літературі поширена наступна класифікація форм аграрно-промислової інтеграції: аграрно-промислові підприємства, аграрно-промислові об'єднання, науково-виробничі об'єднання, агрофірми, агрохолдинги, корпорації тощо. Створення аграрно-промислових формувань виявляється закономірним та об'єктивно необхідним процесом, який базується на визначенні матеріально-технічних, соціально-економічних і організаційних умов їх функціонування, серед яких до числа важливих слід віднести: розвиток виробничих сил суспільства, залучення індустріальних методів виробництва в сільське господарство, досягнення відповідного рівня суспільного поділу праці, розширення міжгалузевих і міжтериторіальних зв'язків на основі спеціалізації і концентрації виробництва тощо.

Для забезпечення ефективного функціонування інтегрованих структур необхідно чітко встановити пріоритети в принципах їх формування, основними з яких визначено:

1. Добровільність. Рішення про вступ суб'єктів підприємництва в інтегроване формування приймається за постановою зборів всіх його учасників.

2. Цілісність. При створенні та діяльності інтегрованих структур має існувати чітка домовленість між усіма ланками інтеграційного процесу. По мірі створення матеріально–технічних і фінансових умов можливий перехід від простих до складніших форм інтеграції.

3. Підприємство–інтегратор як «провідна ланка». У процесі створення інтегрованих формувань необхідно вибрати інтегратора, функції якого може виконувати стабільне у фінансовому плані підприємство із збереженим виробничим потенціалом.

4. Лідерство інтегратора. Підприємство–інтегратор повинно не лише випереджати інших за рівнем розвитку, а й стати лідером в організаційно–технічних відносинах серед учасників інтегрованого формування.

За ефективної організації підприємства інтегрованої форми господарювання вирішують низку важливих проблем:

- поєднання інтересів виробників аграрно-промислової продукції на різних рівнях виробничо-технологічного ланцюга;
- збільшення обсягів виробництва сировини, що дає змогу промисловим підприємствам працювати на максимально завантажених потужностях;
- поліпшення якості продукції та підвищення на цій основі

- конкурентоспроможності підприємств-учасників;
- здешевлення заготівлі сировини, послаблення впливу «посередників», насичення ринку дешевою та високоякісною продукцією;
- стимулювання інвестування капіталу переробних підприємств у виробництво сировини;
- поліпшення прогнозування та планування діяльності переробних підприємств.
- розширення можливостей впровадження інновацій.

Висновки. Інтеграційним процесам в аграрно-промисловому виробництві в умовах ринку притаманний багатоплановий характер, при цьому відбувається розвиток від формування простих до складніших інтегрованих систем. Практика господарювання інтегрованих структур пов'язана з виникненням, розвитком та вдосконаленням різноманітних видів, напрямів, типів та форм інтеграції. Інтегровані формування є більш пристосованими до умов ринкової економіки, а успішне їх функціонування забезпечує ефективний розвиток не лише структурних одиниць у їх складі, але й аграрно-промислового комплексу в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стерлигова А.Н. Уровни интеграции управления организацией / А.Н. Стерлигова // Прикладная логистика. — № 11. — 2005. — С. 42 – 54.
2. Економічний словник-довідник / [за ред. С.В. Мочерного]. — К.: Феміна, 1995. — 368 с.
3. Скопенко Н.С. Теоретичне обґрунтування інтеграції суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / Н. С. Скопенко // Теоретичні та прикладні питання економіки. — Вип. 26. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tppe/2011_26/Zb26_22.pdf.
4. Roll Richard. The Hubris Hypothesis of Corporate Takeovers / Richard Roll // Journal of Business. — 1986. — vol. 59. — № 2. — Р. 197 – 216.
5. Коуз Р.Г. Природа фірми: Походження, еволюція і розвиток / Р.Г. Коуз, Г. Демзетц, О.Д. Харт; за ред. О.Е. Вільямсон, С.Дж. Вінтер; пер. з англ. А.В.Куликов. — К.: А.С.К., 2002. — 335 с.
6. Кобець Є. А. Особливості розвитку агропромислової інтеграції / Є.А. Кобець // Агросвіт. — 2007. — № 5. — С. 32 – 36.
7. Макаренко П. Н. Развитие интеграции в агропромышленном производстве как одно из направлений аграрной политики / П. Н. Макаренко, Л. Л. Мельник, А. М. Карпенко. — Економіка АПК. — 2000. — № 8. — С. 52 – 58.
8. Нікітченко С.О. Концентрація та поглиблення інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі / С.О. Нікітченко // Економіка АПК. — 2011. — № 1. — С. 77 – 83.
9. Зеліско І.М. Економічна сутність інтеграції в аграрній сфері / І.М. Зеліско // Економіка АПК. — 2012. — № 5. — С. 105 – 109.
10. Бурковська А.В. Розвиток інтеграційних процесів як важлива умова формування ефективного ринку аграрної продукції / А.В. Бурковська // Економіка АПК. — 2004. — № 12. — С. 106 – 109.

Одержано 15.05.2014

Аннотация

Н.В. Парубок

Теоретические аспекты развития интеграции в АПК

Развитие интеграционных процессов в АПК обеспечивает создание различных аграрно-промышленных формирований, которые решают ряд важных организационно-экономических и социальных проблем. Целью статьи является обобщение научных взглядов ученых-экономистов о сущности интеграции, ее видах, формах и направлениях, обоснование последствий интеграционных процессов в АПК. Использовались монографический метод и абстрактно-логический подход к исследованию аспектов развития интеграции в АПК. Обобщение существующих взглядов относительно сущности понятия интеграция в общеэкономическом смысле позволило охарактеризовать ее как процесс сближения и последующего объединения субъектов предпринимательства. Основными теориями, обосновывающими целесообразность интеграции, определены: синергетическая, агентских отношений и агентских издержек, гордыни, интернационализации, ресурсоориентированная. Выделены горизонтальный, вертикальный и смешанный виды интеграции. Организационно-экономическими формами интеграции соответственно экономико-правовому статусу интегрированного формирования считаем полную, контрактную, акционерную, кооперативную, партнерскую, общественную. Формирование эффективных интегрированных структур возможно при условии установления приоритетных принципов объединения, что, в свою очередь является основой для обеспечения эффективного развития АПК.

Ключевые слова: *интеграция, интеграционные процессы, интегрированные структуры, АПК.*

Annotation

N.V. Parubok

Theoretical aspects of integration development in Agro-Industrial Complex

Development of integration processes in AIC ensures the creation of different agro-industrial formations which solve a number of important organizational, economic and social problems. The purpose of the article is to generalize scientific viewpoints of scholars-economists on the essence of integration, its types, forms and directions and substantiation of the consequences of integration processes in AIC. Monographic method and abstract-logical approach to researching the aspects of integration development in AIC were applied. Generalization of the existing points of view on the essence of the concept of integration in its economic nature made it possible to characterize it as a process of closer relations and further incorporation of entrepreneurial agents. The main theories which prove integration reasonability are the theories of synergy, agent relations and agent expenses, arrogance, internationalization and resource orientation. Horizontal, vertical and mixed kinds of integration were singled out. Organizational-economic forms of integration according to an integrated formation's economic-legal status are considered to be the complete, contract, incorporated, cooperative, partner and public ones. The formation of efficient integrated units is possible under the condition of establishing priority integration principles, which in its turn is the basis for ensuring the efficient development of Agro-Industrial Complex.

Key words: *integration, integration processes, integrated structures, AIC.*